

ÓVODÁSOK HAMISVÉLEKEDÉS-TESTTEN MÉRT TUDATELMÉLETI TELJESÍTMÉNYÉNEK ÉS PROBLÉMAMEGOLDÁSÁNAK KAPCSOLATA

Gál Zita

SZTE Gyógypedagógus-képző Intézet; SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola

Kulcsszavak: Theory of Mind; hamisvélekedés-teszt; 4–6 évesek

A tudatelmélet (Theory of Mind) olyan társas-kognitív képességünk, melynek segítségével mentális állapotokat tulajdonítunk önmagunknak és másoknak, működése elengedhetetlen sikeres társas alkalmazkodásunkhoz. A tudatelméleti működés és a különböző szociális-kompetencia-összetevők kapcsolata aktívan kutatott terület, ugyanakkor az összefüggések részletesebb feltárása hiánypótló a két jelenség kapcsolatának alaposabb megértésében.

Óvodásokkal (4–6 évesekkel, N=145) végzett kutatásunkban a hamisvélekedés-teszttel mért tudatelméleti teljesítmény és a szociális kompetencia egy összetevőjének, a szociális-probléma-megoldó gondolkodás kapcsolatát vizsgáltuk. A tudatelméleti teljesítményt első- és másodrendű verbális hamisvélekedés-teszttel (Sally Anne teszt módosított változata; *Stefanik*, 2005) mértük, a szociálisprobléma-megoldás vizsgálatára egy általunk kidolgozott mérőeszközt használtunk (alapja: SPSI–R; *D’Zurilla, Nezu és Maydeu-Olivares*, 2002). Az eszköz nyolc, egy-egy személyközi problémára fókuszáló helyzetet tartalmaz; az egymondatos szituációkat a pozitív és a negatív orientáció, az énhatékonyság, a racionalitás, az impulzivitás és az elkerülés dimenziók mentén értékeli a gyerekek szóban.

A tudatelméleti teljesítmény esetében szignifikánsan elkülönülő életkori csoportokat találtunk az első- és a másodrendű hamisvélekedés-teszteken. A szociálisprobléma-megoldás kapcsán a 6 évesek szignifikánsan gyakrabban említik a negatív énhatékonyságot („nem tudom megoldani”), mint a fiatalabbak, míg a pozitív érzelmek gyakrabban jelennek meg egy-egy probléma esetében az 5 és a 6 évesek körében. A 4 évesek gyakrabban alkalmazzák a segítségkérést a problémák megoldása során, mint az idősebbek. A tudatelméleti teljesítmény és a pozitív érzelmek kifejezése között pozitív, míg a tudatelméleti működés és a társaktól, illetve a pedagógustól történő segítségkérés között negatív az összefüggés. Ugyanakkor azok a gyerekek, akik sikeresen teljesítik az elsőrendű hamisvélekedés-teszteket, magasabb pozitív orientációval és pozitívérzelem-kifejezéssel, illetve alacsonyabb negatívérzelem-kifejezéssel bírnak. Hasonlóan, a másodrendű hamisvélekedés-tesztet sikeresen teljesítő gyermekek körében magasabb a pozitívérzelem-kifejezés, azonban kevésbé vesznek igénybe társas problémák megoldásakor külső segítséget (társtól vagy pedagógustól).

Kutatásunkban összefüggéseket tártunk fel a tudatelméleti teljesítmény és a társas problémák megoldása során alkalmazott énhatékonyság, érzelmi válaszok és megoldási módok között. Az óvodásokkal végzett vizsgálatunk újabb eredményekkel járul hozzá a szociális kompetencia mögött feltételezhető kognitív folyamatok kutatásához, továbbá az adatok egy későbbi fejlesztőprogram kidolgozásának alapjául szolgálnak.